

Kompleksisuustieteet hallinnon tutkijoiden kiikarissa

Vaikuttaisi siltä, että hallinnon tutkijoiden kompleksisuustieteitä kohtaan tuntema kiinnostus on kasvamaan päin, ainakin jos asiaa katsoo Hallinnon Tutkimus -lehdelle lähetettyjen käsikirjoitusten varassa.

Lehden tähän numeroon onkin koottu joukko artikkeleita, jotka omalta osaltaan valottavat kompleksisuutta ja kompleksisten organisaatioiden teoreettisia ilmiöitä. Artikkelit analysoivat muutostarpeiden syitä ja niiden ratkaisemiseksi kehiteltyjen reformien tunnuspiirteitä sekä nostavat esiin ongelmia ja ongelmanratkaisukeinoja. Nämä kaikki ovat teemoja, joiden parissa hallinnon tutkijat ovat joutuneet ja joutunevat tulevaisuudessaakin painiskelemaan. Näkökulmana on tällä kertaa kuitenkin wicked problemaatiikka, toimintaympäristön muutos sekä toisaalta luovuuden ja osaamisen kysymykset, joita niin ikään voidaan pitää osana kompleksisten organisaatioiden ja toimintamallien analyysiä ja ratkaisemista. Toivottavasti en tee liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä olettaessani, että kaikki tähän lehteen kirjoittaneet ovat sisäistäneet ajatuksen, jonka mukaan kompleksisuustutkimuksen avulla voidaan päästä syvälliseen analyysiin hyvinvointijärjestelmien toiminnasta, muutostarpeista sekä potentiaalisista ratkaisuvaihtoehtoista.

Miksi sitten hallinnon tutkijat ovat kiinnostuneita kompleksisuuden kysymyksistä? Ehkä kaikkein keskeisin syy on se, että haluamme laajentaa keinovalikoimaa, jolla tutkia ja analysoida monimutkaisten julkisten organisaatioiden toimintaa. Me tutkijat olemme kai ainakin aika ajoin kokeneet turhautumista traditionaalisten tieteellisten selitysmallien liian vähäiseen selitysvoimaan. Näin lienee käynyt esimerkiksi viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana esiin nostettujen johtamisoppien osalta. Voimme kysyä ovatko kyseiset opit auttaneet meitä ymmärtämään tarpeeksi hyvin esimerkiksi sosiaalitoimen, terveydenhuollon tai kuntien johtamisen problemaatiikkaa? Entä olemmeko pystyneet tutkimuksen kautta nostamaan esiin keinoja, jotka ovat edesauttaneet hyvinvointiorganisaatioiden johtamisen kehittämisessä? Kai näihin kysymyksiin on rehellisesti vastattava, että toivomisen varaa on.

Myös julkisten organisaatioiden johdon piirissä näkyy selvää turhautumista käytössämme olevien johtamisoppien soveltuvuuteen. Otetaan esimerkiksi strategisen suunnittelun ja strategisen johtamisen traditionaaliset prosessit. Näyttää siltä, että johdon luottamus kyseisten menetelmien toimivuuteen julkisten organisaatioiden johtamisen välineinä on kokenut takaiskun. Uskoisin, että tämä johtuu pääasiassa siitä, että kyseisten menetelmien avulla ei tarpeeksi hyvin pystytä ottamaan haltuun julkisten organisaatioiden toimintaympäristöä, joka on turbulenti ja alati muutoksessa. Näin esimerkiksi tulevaisuuden ennustaminen ja organisaatioiden toiminnan kehittäminen eivät kohtaa tarpeeksi hyvin.

Millaisia kysymyksiä kompleksisuusteorioiden varassa esitetään? Asian harrastajat korostavat sitä, että kompleksisuusteorioiden avulla voidaan tarttua suuriin organisaationalisiin tai yhteiskunnallisiin ongelmiin. Toisaalta näyttää kuitenkin siltä, että kysymykset, joita alan tutkijat asettavat, eivät ole sinällään uusia. Monia viehättäneet kuitenkin kysymyksenasettelun epänormatiivisuus. Kompleksisuustieteitä edustavat tutkijat korostavat usein sitä, että heidän lähtökohtanaan ei ole etsiä vastauksia kysymykseen ”miten asioiden tulisi olla” vaan he pyrkivät vastaamaan kysymykseen ”miten

asiat ovat". Väitteen paikkansapitävyys jäänee nähtäväksi. Joka tapauksessa kompleksisuustutkimuksista voi löytää esimerkiksi seuraavanlaisia tutkimuksia ohjaavia kysymyksiä:

- mitä ovat innovatiivisen toiminnan elementit,
- miten muutos tapahtuu,
- miksi säilytämme toteuttamiskelvottomia toimintatapoja tai -malleja,
- millaista on heikon auktoriteetin ja heikon kontrollin omaavien organisaatioiden johtaminen tai
- mitä strateginen suunnittelu tarkoittaa suurten muutosten yhteiskunnassa?

Mitä kompleksisuusteoreettisilta tutkimuksilta on sitten lupa odottaa? Oma näkemysni ensivaiheen positiivisista vaikutuksista on se, että kompleksisuustutkimuksen esiin nostama tematiikka herättää tarkastelemaan julkisen sektorin organisaatioiden toimintakokonaisuutta uudella tavalla. Kompleksisuustutkimukselle tyypilliset käsitteet voivat täten toimia moottoreina, jotka projisoivat uutta ajattelua. Yksi esimerkki tästä on käsitys, jonka mukaan epälineaariset ongelmanratkaisumekanismit soveltuisivat moniin julkisen sektorin ongelmanratkaisutilanteisiin huomattavasti paremmin kuin traditionaaliset lineaariset mekanismit. Lisäksi näyttäisi siltä, että kompleksisuusteoreettinen käsitteistö saa vastakaikua myös käytännön johtamisen alueella. Esimerkiksi terveydenhuollossa käsitys itseohjautuvasta kaaoksesta on termi, joka terveydenhuollon johdon on helppo ymmärtää. Joissakin tutkimuksissa on lisäksi nostettu esiin käsitys, jonka mukaan kompleksisuusteorioissa käytettävä käsitteistö on auttanut johtoa pukemaan sanoiksi omat johtamiskäytäntönsä. Teoreettisen terminologian ja omien johtamiskäytäntöjen yhteisymmärrys on näin luonut uskoa oman johtamistoiminnan mielekkyyteen.

Millaisia ongelmia kompleksisuustieteiden soveltaminen sisältää? Kaikkein keskeisin ongelma kompleksisuusteorioiden soveltamisessa julkisen sektorin toiminnan analyysiin liittyy teorioiden melko nuoreen ikään ja eräänlaisen "kokemuksellisen ymmärryksen" vähäisyyteen. Hyvät mahdollisuudet teoreettisten käsitteistöjen ja mallien vakiinnuttamiseen antaa kuitenkin se, että kompleksisuusteorioista ollaan kiinnostuneita sekä luonnontieteiden että yhteiskuntatieteiden alueella. Tulevaisuus näyttää, miten hyvä selitysvaima näillä teorioilla on ja miten hyvin ne pystyvät käsittelemään esimerkiksi suomalaisen julkisen sektorin toimintaa ja toimintaympäristöjä.

Pirkko Vartiainen